

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

MECHANISM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION IN THE PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE

Цей механізм, як правило, є основою правового регулювання. У зв'язку з цим дослідження механізмів адміністративно-правового регулювання у вищезазначених сферах набуло актуальності в контексті взаємопов'язаних досліджень у сфері надання освітніх послуг. Дослідженням механізмів у широкому розумінні вже давно займається багато представників наукової спільноти, і його значення залишається незмінним і сьогодні. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання. Її застосування зумовлене доцільністю системного підходу для досягнення єдності змісту, форми та структури наукового дослідження. У роботі використано методи наукового пізнання, методи аналізу та синтезу, методи узагальнення, формально-логічні методи, формально-юридичні методи та історичний метод.

У цій статті автор розглядає загальну категорію «механізм», на підставі якої можна сказати, що це внутрішня структура всього, що використовується в усіх сферах суспільного життя. Також автор розглядає поняття і призначення механізму правового регулювання, під яким розуміють сукупність правових засобів, що регулюють суспільні відносини у сфері права. Метою адміністративно-правового регулювання є встановлення державою певних правових засад, що гарантують законні права та інтереси суб'єктів цих відносин і публічний інтерес у відповідних сферах. Спираючись на існуючий теоретичний підхід дослідника, автор визначає поняття механізмів адміністративно-правового регулювання. Автор розглядає механізми адміністративно-правового регулювання в чотирьох аспектах: функціональному, структурному, процесуальному та операційному. Автор розглядає структуру механізмів адміністративно-правового регулювання з точки зору основних і додаткових елементів. Незважаючи на низку праць, присвячених дослідженню категорій «механізми», «механізми правового регулювання», «механізми адміністративно-правового регулювання» та «механізми адміністративно-правового регулювання у сфері освітніх послуг», у юридичній літературі дотепер не сформовано узагальнюючого та автентичного визначення цього поняття. Слід зазначити, що для досягнення єдиного розуміння структури механізмів адміністративно-правового регулювання, на наш погляд, необхідні подальші дослідження.

Ключові слова: механізм; адміністративно-правове регулювання; механізм адміністративно-правового регулювання; освітні

послуги; адміністративно-правове регулювання в сфері освітніх послуг.

This mechanism, as a rule, is the basis of legal regulation. In this regard, the study of the mechanisms of administrative and legal regulation in the areas mentioned above has become relevant in the context of interrelated studies in the field of providing educational services. The study of mechanisms in the broad sense has long been engaged in by many representatives of the scientific community, and its importance remains unchanged even today. The methodological basis of the research is a set of general scientific and special legal methods and methods of scientific knowledge. Its use is due to the practicality of a systematic approach to achieve the unity of the content, form, and structure of scientific research. The work uses methods of scientific knowledge, methods of analysis and synthesis, methods of generalization, formal-logical methods, formal-legal methods, and historical methods.

In this article, the author considers the general category "mechanism", based on which it can be said that it is the internal structure of everything that is used in all spheres of social life. The author also examines the concept and purpose of the mechanism of legal regulation, which is understood as a set of legal means that regulate social relations in the field of law. The goal of administrative and legal regulation is the establishment by the state of certain legal foundations that guarantee the legal rights and interests of the subjects of these relations and the public interest in the relevant spheres. Based on the researcher's existing theoretical approach, the author defines the concept of administrative and legal regulation mechanisms. The author considers the mechanisms of administrative and legal regulation in four aspects: functional, structural, procedural, and operational. The author considers the structure of mechanisms of administrative and legal regulation from the point of view of the main and additional elements. Despite several works devoted to the study of the categories "mechanisms", "mechanisms of legal regulation", "mechanisms of administrative-legal regulation" and "mechanisms of administrative-legal regulation in the field of educational services", legal literature has not yet formed a generalizing and authentic definition of this concept. It should be noted that, in our opinion, further research is needed to achieve a unified understanding of the structure of the mechanisms of administrative and legal regulation.

Key words: mechanism; administrative and legal regulation; mechanism of administrative and legal regulation; educational services; administrative and legal regulation in the field of educational services.

УДК 351.851:37.012(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.40.40>

Литвин І.І.

доктор юридичних наук, професор,
директор
Кропивницький інститут
державного та муніципального
управління
ORCID ID: 0000-0001-7553-9711

Постановка проблеми. У регулюванні адміністративно-правових відносин важливу роль відіграє сукупність інструментів, що регулюють суспільні відносини за допомогою законів, ухвалюваних у встановленому законом

порядку, які складають механізми адміністративно-правового регулювання. Незважаючи на відсутність правової концептуальної основи механізмів адміністративно-правового регулювання, це складне і багатоаспектне явище

потребує глибокого вивчення. Сьогодні цей феномен активно вивчається адміністративно-правовою наукою і чітко окреслений у працях учених-адміністративістів. Аналіз наукових джерел дає підставу стверджувати про достовірність нових наукових досліджень.

Аналіз останніх наукових досліджень та праць. Сьогодні вивченню понятійного апарату механізмів адміністративно-правового регулювання та їхніх структурних елементів присвячена велика кількість наукових досліджень, зокрема таких наукових персоналій, як Є. В. Валькова, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, С. В. Діденко, М. С. Кельман, І. М. Коросташова, Ю. Д. Кучинський, О. М. Литвинов, О. І. Остапенко, С. Г. Стеценко та інші.

Мета статті. Мета статті полягає в теоретичному аналізі думки та поглядів науковців стосовно механізмів адміністративно-правового регулювання, а також вивчення понятійного апарату та визначення його структури. На основі проведеного дослідження сформовано авторське визначення механізмів адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг та систематизовано його структурні елементи.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення історії юридичної категорії «механізм правового регулювання» слід підкреслити, що вона виникла в загальній теорії права і держави в 60-ті роки ХХ століття для відображення руху (функції) правових норм [9, с. 52-61].

Також важливо визначити категорію «механізм», яка є складовою частиною категорії «механізм правового регулювання». Українські словники визначають слово «механізм» як сукупність станів або процесів, що становлять будь-яку внутрішню структуру, систему, будь-яке фізичне, хімічне чи інше явище. Правове забезпечення завжди забезпечується особливим, притаманним лише правовим механізмам «інструментарієм», покликаним юридично гарантувати досягнення поставлених законодавцем цілей через видання або санкціонування правових норм у межах певного типу («моделі» правового впливу).

На думку професора О. М. Литвинова, така категорія «механізмів» відіграє досить важливу роль у житті людини, оскільки використовується практично в усіх сферах життя суспільства, але особливо в царині суспільних відносин, де вона, як правило, пов'язана з реалізацією конкретних явищ, процесів і відносин [11, с. 102]. Таким чином, можна зробити висновок, що механізм – це внутрішня основа всього, що має несуперечливий зв'язок одне з одним і формує відповідну поведінку.

У своїй теорії права С. С. Алексєєв запропонував термін «механізм правового регу-

лювання», в якому визначає дане поняття як систему правових засобів, технік та методів, які забезпечують правовий вплив на суспільні відносини в країні [13, с. 30]. Тобто, механізм правового регулювання – це система правових засобів, організованих найбільш узгодженим чином для регулювання суспільних відносин і забезпечення інтересів суб'єктів права.

М. С. Кельман та О. Г. Мураниш у підручнику «Загальна теорія права» вказують, що призначення механізму правового регулювання – гарантувати безперешкодний рух інтересів суб'єктів до цінності, тобто їхнє справедливе задоволення. Ця ключова і суттєва ознака пояснює важливість цієї категорії і показує, що роль механізму правового регулювання полягає в усуненні можливих перешкод на шляху реалізації інтересів суб'єкта. Механізм правового регулювання – це специфічний правовий «канал», який пов'язує інтереси та цінності суб'єкта і приводить процес управління до логічного результату [6, с. 207].

Виходячи з цього, стверджується, що метою механізмів адміністративно-правового регулювання у сфері освітніх послуг є забезпечення законних прав та інтересів суб'єктів цих відносин і встановлення державою певних правових засад, які гарантують дотримання публічних інтересів у цій сфері.

Визначення категорії «механізми адміністративно-правового регулювання» доцільно проаналізувати з урахуванням різних наукових точок зору на розуміння категорії «механізми» та «механізми правового регулювання».

Загальноновизнано, що поняття «механізми адміністративно-правового регулювання» вперше було сформульовано І. І. Вереманком. Під механізмами адміністративно-правового регулювання слід розуміти сукупність адміністративно-правових засобів, що впливають на відносини, які виникають у процесі адміністративно-управлінської діяльності держави.

На думку С. В. Діденка, система адміністративно-правового забезпечення поширюється на певні сфери суспільних відносин, основне завдання яких – регулювати суспільні відносини в такий спосіб, щоб на них можна було здійснювати подальший вплив [5, с. 463-469].

Під механізмом адміністративно-правового регулювання І. П. Голосніченко розуміє сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації адміністративної влади [3, с. 20-21].

На думку С. Г. Стеценка, механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин розуміють як категорію, що виражає процес перетворення нормативності права на

впорядкованість суспільних відносин, регульованих нормами цього правового поля. Інакше кажучи, правові норми, які використовуються в адміністративному праві, самі по собі статичні і приводяться в рух саме механізмами адміністративно-правового регулювання [14, с. 212].

Т. С. Гончарук визначає механізм адміністративно-правового регулювання як систему адміністративно-правових інструментів (елементів), за допомогою яких відбувається правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин в адміністративній сфері [4, с. 23].

Цікавою видається позиція В. М. Хропанюка, який пропонує розуміти механізм адміністративно-правового регулювання як систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин відповідно до цілей і завдань правової держави.

О. І. Остапенко визначає механізм адміністративно-правового регулювання як систему суб'єктів (державних та адміністративних органів), наділених правом застосовувати правові засоби з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних та юридичних осіб [12, с. 148].

Погоджуємося з позицією Є. В. Валькової [2, с. 84-88] Незважаючи на велику кількість наявних на сьогоднішній день наукових досліджень, з цього питання зберігаються значні розбіжності, пов'язані з відсутністю єдиного і чіткого розуміння або визначення механізмів і структур адміністративно-правового регулювання. Однак навіть якщо серед науковців немає єдиної думки з приводу визначення поняття механізмів адміністративно-правового регулювання, з різних визначень можна виокремити його основні характеристики [9, с. 52-61].

У зв'язку з цим ми пропонуємо розуміти механізм адміністративно-правового регулювання як складну систему основних і допоміжних правових інструментів, за допомогою яких регулюються і на які впливають суспільні відносини в адміністративному праві. Так, у контексті надання освітніх послуг його слід розглядати як складну сукупність правових інструментів, за допомогою яких здійснюється регулювання та контроль у сфері освітньої діяльності.

І. М. Коросташова узагальнила механізми адміністративно-правового регулювання в чотирьох аспектах: функціональному, структурному, процесуальному та діяльнісному. Розглянемо їх детальніше.

І. У функціональному аспекті механізми адміністративно-правового регулювання – це засоби (система) регулювання правовідносин

і гарантії ефективності такого регулювання. У функціональному аспекті механізми адміністративно-правового регулювання характеризуються: а) системністю, б) динамічністю, в) комплексним характером впливу на правовідносини, г) спрямованістю на задоволення актуальних потреб учасників суспільних відносин (юридичних і фізичних осіб) і д) здатністю виконувати функції права.

Системність означає не тільки дотримання принципів механізмів адміністративно-правового регулювання, а й вплив на правовідносини за допомогою низки взаємопов'язаних елементів. Її динамічність виявляється в тому, що механізми адміністративно-правового регулювання повинні враховувати зміни в суспільному житті та державі в цілому. Комплексний характер впливу механізмів адміністративно-правового регулювання слід розуміти як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому сенсі він проявляється у впливі різних правових сфер на норми тієї чи іншої правової сфери. У вузькому сенсі – це вплив на різні правові системи.

ІІ. У структурному аспекті – це внутрішня будова механізму, співвідношення його окремих елементів (частин). Порівняльний аналіз представлених ученими структур механізмів адміністративно-правового регулювання приводить до висновку, що ні в теорії адміністративного права, ні в теорії держави і права на сьогодні не існує загальноприйнятої структури механізмів адміністративно-правового регулювання [9, с. 52-61].

Так, С. Г. Стеценко і Т. О. Коломоєць виокремлюють у структурі механізмів адміністративно-правового регулювання органічні та функціональні елементи. До органічних елементів належать правові норми, юридичні факти (фактичні елементи), правовідносини та акти реалізації правових норм. До функціональних елементів належать правосвідомість і правова культура, законність, акти тлумачення правових норм і акти застосування правових норм [14, с. 65].

На думку Ю. Д. Кучинського, органічні елементи механізму адміністративно-правового регулювання безпосередньо складають зміст процедури регулювання, створюють базову основу для процесу розроблення, ухвалення та реалізації адміністративного законодавства, а також ефективності інших інструментів адміністративно-правового регулювання [10, с. 90-94].

У зв'язку з цим Л. М. Шестопалова зазначає, що структурними елементами досліджуваного механізму є норми права, правовідносини, акти здійснення прав та обов'язків, акти засто-

сування права, законність, правове визнання та правова культура [16, с. 157-158].

При цьому З. С. Градун включає до структури механізму правового регулювання правові норми, юридичні факти, правовідносини, правила юридичного тлумачення та реалізації правових норм [1, с. 89]. До елементів структури механізму адміністративно-правового регулювання І. П. Голосніченко відносить: норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права та акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин [3, с. 20-21]. С. Т. Гончарук розглядає структуру механізмів адміністративно-правового регулювання як адміністративно-правові норми, акти тлумачення та реалізації адміністративно-правових норм і адміністративно-правові відносини [4, с. 23]. На думку В.М. Хропанюка, структура механізму складається з правових норм, правовідносин та актів реалізації юридичних прав та обов'язків.

Адміністративно-правовий механізм містить у собі норми права, юридичні факти або фактичні склади (зокрема, організаційно-розпорядчі правозастосовні правозастосовні акти), правовідносини, акти реалізації прав та обов'язків і охоронні правозастосовні акти. До додаткових елементів механізму належать акти публічного тлумачення правових норм, правового визнання та режимів законності.

Основні елементи механізму адміністративно-правового регулювання можна поділити на обов'язкові та добровільні. До обов'язкових належать: 1) правові норми (загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, встановлені для регулювання суспільних відносин); 2) юридичні факти (або фактичні конструкції); 3) правовідносини (суспільні відносини, які є носіями прав та обов'язків, регульованих правовими нормами); 4) реалізація правових норм Акт (заснований на законі офіційний припис, ухвалений суб'єктом управління шляхом односторонньої заяви про наміри, в межах його повноважень і у встановленому порядку та формі, спрямований на реалізацію положення, що регулюють правові відносини, а також на реалізацію правової держави). Існує чотири форми реалізації правових норм: використання, виконання, дотримання та застосування.

Факультативним елементом механізму адміністративно-правового регулювання в цій групі є акт застосування правових норм, тобто охоронні (захисні) індивідуальні приписи з метою казуального (філософського) регулювання (викликаного певними причинами,

причинно пов'язаного). До актів застосування (казуальних) індивідуальних правозастосовчих актів відносяться акти судів (вироки, постанови, рішення, вердикти) і акти правоохоронних органів.

За своєю внутрішньою будовою (структурним аспектом) механізм адміністративно-правового регулювання складається з основних і супутніх елементів (відправних точок для реально функціонуючих частин правової системи).

Допоміжні елементи механізму адміністративно-правового регулювання можна поділити на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних допоміжних елементів механізму належать юридична техніка, норми, систематизація законодавства та акти тлумачення правових норм [7, с. 47-48].

До нематеріальних елементів належать правова культура, правосвідомість, принцип верховенства права та його складові елементи, норма права. Однак той факт, що ці елементи нематеріальні, не означає, що вони не чинять ефективного впливу на весь процес правового регулювання [9, с. 52-61].

Проаналізувавши наведену структуру адміністративно-правових механізмів регулювання, слід зазначити, що, незважаючи на наявність спільних елементів між ними, існують і певні відмінності. Так, наприклад, С. Г. Стеценко та Т.О. Коломоєць відносять акт тлумачення правових норм до функціонального елемента, а І. М. Коросташова та С. Т. Гончарук, навпаки, називають цей елемент основним. Більшість інших учених взагалі не поділяють елементи на основні та функціональні. Елемент «законність» також заслуговує на увагу. Лише один науковець, а саме І. М. Коросташова, приділяє йому особливу увагу та вказує на те, що він є найбільш важливим елементом. Однак його згадують й інші науковці, такі як С. Г. Стеценко, Т. О. Коломоєць, Л. М. Шестопалова та інші.

Розглядаючи структурні елементи адміністративно-правової нормативної бази в цілому, можна охарактеризувати елементи системи надання у сфері освітніх послуг:

1) правові норми, що містяться в різних нормативно-правових актах, які регулюють надання освітніх послуг: Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про вищу освіту» тощо;

2) юридичні факти та надання освітніх послуг (наприклад, укладення договорів про надання освітніх послуг);

3) правовідносини, зокрема матеріальні правовідносини, що виникають у зв'язку з правом на освіту. Основою державної гарантії

права на освіту в Україні є Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року;

4) акти реалізації правових норм під час надання освітніх послуг: укази Президента України, постанови і розпорядження Ради Міністрів України, накази Міністерства освіти України;

5) правове визнання та культура дотримання положень Конвенції ООН про ліквідацію дискримінації в галузі освіти від 14 грудня 1960 року, учасницею якої є Україна; та

6) тлумачення адміністративних регламентів у цій сфері - процес доказування та уточнення їхнього змісту.

III. У процесуальному аспекті він відображає стадії впливу права на суспільні відносини в кожній сфері суспільного життя (основні стадії). У процесуальному аспекті механізм адміністративно-правового регулювання складається з чотирьох стадій, остання з яких є факультативною.

На першому етапі суспільні відносини регулюються на нормативно-правовому рівні. Тобто всі відносини такого роду, що виникають та існують, регулюються шляхом установлення певних правових норм. Ця стадія передбачає формування (розроблення, ухвалення, оприлюднення тощо) і введення в дію правових норм, які нерозривно пов'язані з основними елементами цього механізму (правовими нормами) і суміжними елементами (нормативно-правовими актами, правовими методами, правовим визнанням тощо).

Другою стадією механізму адміністративно-правового регулювання є індивідуалізація конкретних правових норм стосовно вимог конкретного випадку. На цій стадії правові акти наділяють суб'єктів правовідносин певними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками.

Третя стадія цього механізму – реалізація правових норм, прав та обов'язків суб'єктів публічних правовідносин. На цій стадії відбувається реалізація правових норм і досягаються прямі наслідки дії адміністративно-правового механізму регулювання.

Четверта стадія (факультативна) – це видання та реалізація охоронних індивідуальних актів з метою казуального регулювання, спрямованого на забезпечення виконання юридичних обов'язків [8, с. 66-67].

IV. В операціональному сенсі – це організаційно-правова форма (орган організації) органів державної влади, що надають державні послуги, та інших органів, які здійснюють правове регулювання в різних сферах суспільного

життя. Вона проявляється у правовій формі діяльності органів державної влади, такий як нормотворча, правозастосовна та правотворча (охоронна) діяльність, захист прав і законних інтересів суб'єктів права [9, с. 52-61].

Проблема адміністративно-правового регулювання у сфері освіти полягає не у відсутності законів або їхній низькій якості, а в механізмі їхнього забезпечення; С. Г. Стеценко вважає, що «правові норми, які використовуються в адміністративному праві, самі по собі є статичними і приводяться в рух тільки механізмом адміністративно-правового регулювання». Цей учений підкреслює, що саме за допомогою адміністративно-правового механізму та його складових досягається мета предмета адміністративного права – якісне регулювання суспільних відносин [15, с. 33].

Висновок. Загалом метою механізму адміністративно-правового регулювання у сфері освітніх послуг є встановлення державою певних правових засад (правил поведінки), що гарантують дотримання публічних інтересів, прав та інтересів суб'єктів цих відносин. Під механізмом адміністративно-правового регулювання слід розуміти єдину систему основних і допоміжних правових засобів, за допомогою яких здійснюється регулювання і вплив на суспільні відносини в адміністративній сфері. Систему адміністративно-правового регулювання у сфері освітніх послуг можна визначити таким чином: це сукупність основних і допоміжних правових інструментів, за допомогою яких здійснюється регулювання і контроль у сфері освітніх послуг.

У результаті аналізу наукових досліджень систему адміністративно-правового регулювання можна поділити на чотири аспекти: функціональний (управління системою правовідносин, що сприяє найефективнішому регулюванню), структурний (внутрішня будова системи), процесуальний (який відображає послідовні стадії регулювання адміністративним правом суспільних відносин в адміністративній сфері), діяльнісний (сукупність органів державної влади та суб'єктів адміністративної сфери).

Структуру механізмів адміністративно-правового регулювання можна поділити на основні та додаткові елементи. До основних елементів належать правові норми, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації правових норм і законність. До додаткових елементів належать правосвідомість і правова культура, акти тлумачення правових норм та акти застосування правових норм. Проведене дослідження дало нам змогу проаналізувати наявні теоретичні підходи вчених та сформувані власні правові

категорії. Воно переконало нас у необхідності подальших наукових пошуків для досягнення єдиного підходу до розуміння механізмів адміністративно-правового регулювання та їх структури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття) : монографія. Херсон, 2010. 378 с.
2. Валькова Є. В. Зміст та структура механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав інтелектуальної власності. *Форум права*. 2012. № 3. С. 84–88.
3. Голосніченко І. П. Адміністративне право України : основні поняття. Київ : ГАН, 2005. 231 с.
4. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навчальний посібник. Київ : НАВС, 2000. 240 с.
5. Діденко С. В. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». МОН України ; НУ «ОЮА». Одеса, 2015. Т. 16. С. 463–469.
6. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : НАВСУ ; Кондор, 2002. 353 с.
7. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання (структурний аспект). Адміністративне право сучасного етапу державотворення : стан та перспективи розвитку : матері-

али І Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Пляда, 2016. 272 с.

8. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання (процесуальний та діяльнісний аспекти). Актуальні проблеми розвитку права і держави в умовах міжнародно-інтеграційних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2016. 210 с.

9. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання як правова категорія та багатоаспектне явище. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Серія : «Право». 2019. № 1. С. 52–61.

10. Кучинський Ю. Д. Структура механізму адміністративно-правового регулювання режиму військового майна в Україні. *Право.юа*. 2017. № 1. С. 90–94.

11. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : ХНУВС. 2008. 446 с.

12. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2010. № 2. С. 142–149.

13. Словник української мови : в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка. 1970–1980. Т. 4. С. 695.

14. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

15. Стеценко С. Г. Механізм адміністративно-правового регулювання : сучасні проблемні питання. Актуальні проблеми держави і права. 2007. Вип. 35. С. 31–34.

16. Шестопалова Л. М. Теорія держави та права : навчальний посібник. Київ : Прецедент, 2006. 197 с.